

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnének.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni egyetem.

I.

Ha az egyetem alatt a tudósok olyan testületét értjük, kiknek tudása míg egyfelől a kor színvonalán áll, másfelől a tudományt önállóan is művelik: úgy a debreceni kollegium már régen egyetem volt. Tényleg azzá tették azok a nagy férfiak, kik emberöltőről-emberöltőre egymás nyomába léptek itt és a kiknek sorát a felejtetetlen emlékű Lugossy József zárta be.

Majd eljön az idő, midőn emléket emel még ez iskola e nagynak, kit kortársai közül is kevesen méltányoltak, de a kinek neve évről-évre tisztább fényben ég.

Eljő az idő bizton, ha a főiskola a fejlődés törvényeit követve, a közszükség követelményeit teljesítve valósággal is egyetemmé fejlődik.

Mert azzá kell lennie. Ez következik nemcsak fényes múltjából, a mely bármilyen szegényes legyen is a jelen, ellenállhatatlan erővel hajtja előre; de ezt parancsolja magának a protestantizmusnak a hivatása és a magyar nemzetnek és a magyar államnak azzal összeforrott életfentartási érdeke is.

A protestantizmus hivatása itt egy sajátlagos, minden egyénre, a nép nagy tömegére is kiterjedő általános műveltséget és kulturát létrehozni s egy nemzeti irányban haladó szellemi erjedés eszközlésével azt folyvást ébren tartani és állandóan fejleszteni.

A magyar protestantizmus e hivatását a múltban fényes sikerrel teljesítette, az újabb időkben azonban ereje meghanyagott és nemzetfentartó nagy küldetésében minél szűkebb körökre szorult.

E hanyatlásnak oka az, hogy azon a területen, a melyen a magyarság többsége él s a melyen a magyar kálvinizmus és a magyar protestantizmus leginkább gyökeret vert; a nyelv-

ujítás kezdete, de különösebben 1867. óta az általános emberi és országos fejlődés arányában nem nő a tudás, nem nő a vagyonosodás és így végeredményében lassanként fogy a nemzeti erő.

Az állam u. i. legújabb időkig minden erejét improduktív célok és a nemzetiségi vidékek érdekében használta fel és az ország teste, a magyarság lakta föld érdekében alig tett valamit.

Lélektanilag meglehet érteni ez eljárást, hogy elsőbben ellenségeinket kell lefegyverezni és barátainkká változtatni, míg a fiak várhatnak —; de nem lehet állandó rendszerré tenni és a mi körülményeink között helyeselni.

Veszedelemes bölcsesség az, a melynek következménye, hogy a Duna és Tisza közti magyarság műveltsége e miatt nagyon ereje is lassanként alászáll és a vegyes nyelvű vidékek városai lassanként mindenütt fölénybe kerülnek.

A kik az alföld viszonyait ismerik, jól tudják, hogy az alföldi városok és nagyközségek a városi fejlődés igényeit teljesíteni alig képesek. Ennek oka pedig egyfelől a földműves elemnek a városokba való telepedésében s másfelől az iskolai terhek megbírhatalanságában rejlik.

Ez utóbbi ok akasztja meg különösebben az alföld fejlődését s ez teszi a magyar ref. egyház nyílt sebét is. 400,000 ref. népiskolai tanköteles gyermek közül 60,000 nem is jár iskolába és ezek legnagyobb része az alföldre, a nagyhatáru helységekre esik! Polgári és felsőbb népiskolákban alig vagyunk képviselve; a tanítóképzőintézetekben, sőt a középiskolákban is tanulóink arányszáma alatta áll a számunknak megfelelő országos átlagnak (13.4 14.6 helyett!) s ami még szomorubb, ez mind a középiskoláknál, mind az egyetemeken évről-évre fogy.

A magyarság erejének a hanyatlását nem lehet másnak betudni, mint annak, hogy nincs szaktudásunk saját dolgaink felől s nincsenek

nagy férfiaink. a kik ezt a tudást magoknak megszerezzék és bennünk is ébren tartsák. Az államnak sincsen, mert nem siet a nevelés és tanítás terén az alföld segítségére, s ott a hol tiszta magyarsággal volna dolga, az állami ellenőrzéssel okvetetlenkedik, nem ad önként segílyt a népiskolai ügy rendezéséhez s emiatt itt az áldott földeken, tízezer számra nőnek fel a gyermekek, mint a barom.

S hogy a végzet még teljesebb legyen: az állam itt fukar a közép iskolák segítélyezésével és más megfelelő intézetek felállításával és a hol három egyetemnek is kellene világolnia, a magyarság derekát hagyja eme legmagasabb intézmények nélkül és nyugodtan nézi, hogy *Debrecen, Szeged, Kassa* mint égnek a nemzeti eszme és létküzdélem forgatagában és mint licitálnak egymásra, hogy az egyetemet, melyre első sorban az országnak és a magyarságnak volna szüksége megkaphassák.

Ez azonban nem lehet magánvállalkozás és verseny tárgya. Hogy az ország közepének, a magyarság e derék részének műveltsége, anyagi és szellemi ereje növekedjék az országos közszükség és nemzeti érdek. A magyarság létérdeke követeli, hogy az ország legmagyarabb vidékén e városokban egyetemek, a tudomány és tudás intézményei állíttassanak; hogy a magyarság kulturális megszervezése ne maradjon továbbra is egy olyan félbenmaradt repülő gépezet, melynek csak két nagy szárnya a budapesti és kolozsvári egyetem van eddig kiépítve és az a két nagy szárny minden test nélkül, csak valami vékony mekhanizmussal összetartva, verdesi a levegő eget. Hanem legyen egy teljesen bevégzett egész, mely a magyarság ifjainak tehetségét mindenütt kifejti, a kifejlett tehetséget a nemzet érdekében okosan felhasználja s a magyarságot ez által nagyobb szellemi és anyagi erő-kifejtésre képessé teszi.

Ez az érdek első sorban a debreceni egyetem kiépítését is követeli. Erre mutatok rá a következő alkalommal.

Dr. Ferenczy Gyula.

Az egyháztörténeti adattárhoz.*

(Folytatás és vége.)

Mit tegyünk tehát?

Azt tegyük, hogy válasszuk el a latin-nyelvű adattárnak a „Szemlé”-vel kapesloatos kiadását.

* Az előző számban leadott cikkből a 758. lapon a második kolumna 3-dik kikezdésében ezen lényeges kitétel: „a latin és más idegen nyelvek tudása nélkül is,” tévedésből kimaradt. Ez a pont tehát így javítandó ki: „kik a tudományok egyes ágait — a latin vagy más idegen nyelvek tudása nélkül is — hatalmas lépéssel vitték előre.”

Azt én is szükségesnek tartom, hogy az egyházunkra vonatkozó becsebb történeti adatok, legyenek azok magyar vagy idegen-nyelvűek, összegyűjtessenek és kiadassanak; azt is szükségesnek tartom, hogy ezek az eredeti idegennyelven adassanak ki. Mert mint a nemzeteknek, úgy az egyházaknak is önmaguk iránti különös, mondhatnám önfentartási köteleességük a reájok vonatkozó történeti dolgokról, adatokról nemesak saját tagjaikat, nemesak saját nemzetüket, hanem a külföldet, sőt az egész művelt világot, ha másként nem, legalább azok tudósai utján értesíteni, hogy ily módon a sokszor meghamisított történet minden népek előtt tiszta igaz fényben ragyogjon s többé ama veszélynek kitéve ne legyen, s a művelt népek érdeklődése, rokonszenve, szeretete, irántunk fölkeltsék, erősítsék, s a bizonytalan jövő számára biztosítsák.

Ennek a vállalatnak azonban önállóan kell lenni s nem lehet annak, a tisztán csak a társulati tagok részére tagdíjilletményképen nyújtott magyar nyelvű „Szemlé”-vel kapcsolatosan megjelenni. Ez már azért is lehetetlen, mert míg a külföld tudósaira nézve a magyarnyelvű *Szemle* éppen általuk nem értett nyelve miatt egyrészt értéktelen volna, másrészt mégis igen megdrágítaná az adattár idegen nyelven kiadandó füzetét.

Önként nyomul előtérbe a kérdés, hogy lehetséges-e ily vállalkozás?

Szerintem igen. Még pedig két módon is.

Egyik mód volna, ha ezt egy önálló vállalkozás veszi kezébe. A másik, ha az önálló kiadást mi a prot. I. T. eszközöljük.

Részemről az utóbbit pártolnám.

Ugy az első, mint a második mód sikere attól függ, hogy a vállalkozás miként vezettedik be s az ígért gyakorlatilag hogyan teljesítettik.

Nem szólva a szerkesztőség helyes megalakításáról, s a tervezet szerencsés kidolgozásáról, mert ezek *sine qua non* feltételek, abban a bizonyos reményben vagyok, hogy ha az ilyen szerencsésen és sza szerüen megalkotott prospektus az európai művelt nemzetek nyelvén megjelenik s ennek kapcsán a világ minden egyetemei, főiskolái, könyvtárai, tudós társulatai, tudományos és szakegyletei, a rokon felekezetek nagy egyházai, tudósai, valamint a hazai hasonló intézmények, egyesületek és tudósok pártolásra, előfizetése egyenkint felhivatnak, annyi előfizető jelenkezik, hogy a siker bizonyos.

De ha az így befolyó pénzhez kelleue is még valamennyi, a hiány teljesen fedezhető lesz, ha a Protestáns Irodalmi Társaság e vállalat céljára átengedi a mostani adattár-szerkesztési költségek egy részét.

Ily módon tudósainknak is működési tért nyitnánk a művelt külföldet is szolgálvánk.

De ha így eljárva, szép és szükségszerű kötelességet teljesítünk a tudósok és a külföld iránt: méltánytalan sőt együgyű dolog volna, ha ugyanakkor önmagunkról elfeledkeznénk.

A további teendő azért az volna, hogy megszabadulván ekként a mi szaklapunk a „Protestáns Szemle” az adattár nyugétől, az idegen nyelvű adattárra fordított költségeikért társaságunk tagjainak kárpótlást kell adni, oly olvasmányok nyújtásával, melyek a most említett kiadásokkal egyenlő-értékűek lesznek, s a hazai egyház ügyét is szolgálják.

En szerintem e kárpótlás nem lehet más, mint

az idegennyelven kiadott adattári aktáknak magyar fordítása. Ez által megszűnik, az a bántó anomália is, mely eddig fennállott, hogy t. i. a Protestáns Irodalmi Társaság fizető tagjai tagdíj-illetmény fejében oly olvasmányt kaptak, mely idegen nyelve miatt tagjai nagy részére teljesen értéktelen volt.

Ez a cél sem lesz kivihetetlen, mert e vállalatra a mostani szerkesztési (másolói, szerkesztői, nyomdai stb.) költségek fele része is elegendő volna, még akkor is, ha egy nyomtatott iv fordítására 40 koronát számítunk. Csak ne tessék az előre meghatározandó 8—10 iv helyett 13—14 ivet nyomtatni, mint most történik.

Hogy mennyire célszerű, jó sőt szükséges az adattár közleményeinek magyar fordítása s annak a művelt prot. hívekkel való közlése? az eddigiek után bizonyítanom szinte fölösleges.

Engedjék meg mégis, hogy ezek mellé egy pár életből vett történeti igazságot hozzak fel döntő bizonyossággal. Hiszen a legkisebb tény is szebben beszél, mint maga Demosthenes.

Történeti igazság az, — melyre Thaly Kálmán a Rákóczykornak tudós historikusa is legutóbbi egyházkerületi közgyűlésünk alkalmával mondott nagyhatású felszólalásában hivatkozott — hogy a magyar protestáns egyház ma nem volna, ha vértanúi, gályarabjai nincsenek vala.

Hogyan? kiáltunk föl Hiszen nagy részük ismeretlen ég alatt jeltelen sírokban porladozik, s a kiket közülök visszahozott is a Gondviselés, csak hamar megtértek Urokhoz!

Mi történt tehát? Csak az, hogy a hitvallók egyike Kocsi Csergő Bálint pápai tanár a maga s társai valamint az egyház rettenő szenvedéseit *latinnyelven* megírta, s e latin-nyelvű munka nyomtatásban megjelent I—IX. részét a „*magyar protestantizmus élő kifejezése, a megtévesztett munkásság, ki egész nemzetök helyett érzett, gondolkozott és dolgozott*” a halhatatlan emlékü *Bod Péter* magyar-igeni lelkész, azt hiszem minden *írói tisztelőjél nélkül* magyarra fordította. Ez a fordítás s feldolgozás „*Kösziklán épült ház ostroma*” volt az a mű, mely hatalmas magyar nyelvvel a magyar egyház, sőt az egész magyar nemzet szívéhez szólott, azt megragadta, fölrázta, életre keltette, lelkesedésre, küzdelemre erőszakolta.

Megjelent e munka I—IX. része latin nyelven még 1728-ban, (Lampe kiadásában) de nagy feladatát csak magyar nyelvre lett fordítása után (1738.) teljesítette.

Ez mondta el az üldözött magyar egyház gyermekeinek, az édes haza nyelvét beszélő művelt protestáns nőknek, (kiknek tömegében van ma is az egyház jövő biztosítéka) a vagyonosabb középosztálynak, a szegény földművelőnek, az egyszerű jámbor pásztorembernek; az üldözött családjától, boldogságától megrabolt bujdosónak az egyház és a haza szenvedésteljes multját az általuk egyedül értett búbajos magyar nyelven. A természet ős erejével ostromolta a lelkeket, melyek megtermékenyülve az ősi nyelv közvetítésével s hatása alatt megérezték, megértették, meghallották, meglátták, hogy a mult rettenetes szenvedései szomorú igazságok. Lelki szemeik előtt elvonult a sötét mult. A szenvedőkre mért hóhérkorbácsok suhanása viharként zugott át a hazán, megrázza az egyház tarlott mezején még a gyenge fűszálat is; láncok esörgését visszahangozta a menydörgés hatalmas szava, riogtatva az elalélni

kezdő sziveket; omló könnyeik aláhulltak az esthajnal harmatába, üdítve, éltetve a csüggedőket; a bakó villanó bárdja visszaragyogott a haragvó ég villámfényében, nyitogatva az alvók és szunynyadók szeméit; sóhajaik a balzsamos esti léggel a lelkekbe szűrődtek, égő vágyakká alakulva. Beszélt az édes hazáról, melynek minden talpalatnyi területét a hit-hősök ezer szenvedése szentelte meg, küzdelmük elhullott verejtéke és kiálott piros vére áztatta puhára. Biztatta, hogy e vér nem veszett el a durva rögben, titkos varázserőként tovább él benne, s ha majd eljő az Ur ama tavasza, ha kisarjad a virág, levélpompájába öltözik az erdő, megszólal a madár, visszhangra kél a bére: akkor szabadulást lehel majd a lég; a virág illata, erdő suttogása, madár dala, mezők vada, bércek visszhangja velük együtt fogja áldani a szabadító Istent.

És a lelkek megtermékenyültek, és az ajkak ímára nyíltak: „igen, igen, mi élni s ha kell szenvedni és meghalni akarunk.”

És az egyház szenvedett egy hosszú századon át, szenvedett rettenetesen, képzeletet meghaladólag, de meg nem halt.

Uraim, lingvisták, filologusok! mit gondolkodnak önök: vajjon a latin nyelvű aktákkal vagy az édes, a boldogító hazai nyelvvel lehetett ezeket a fenséges eredményeket elérni az egyházat alkotó, de latinul nem beszélő nagy közönségnél, melynek nagyobb felét a már-már hűtlenül elhagyott egyházhoz erősebb hittel ragaszkodó *nők* képezik. Szabad-e ezekre, ezek jogos igényeire — jóllehet latinul nem beszélnek — a tudós világ figyelmét s a méltányosságot szem előtt tartó jóindulatát felhívni?

Hasonló, ha nem is ilyen nagyszabású eredménye volt a Kocsi Csergő Bálint latin nyelvű jeles munkája (Narratio brevis de oppressa libertate ecclesiarum hungaricarum I—IX.) Lampe Frigyes által ki nem adott, Bod Péter által át nem fordíthatott X—XII. fejezeteinek. Ez a három fejezet későbbben latinnyelven kiadtván, Borsos pápai tanár azokat népszerű magyar nyelven átdolgozta. Ez a magyar nyelvű fordítás s illetve átdolgozás a hazai protestantizmus történetében soha el nem évülő nagyfontosságú ténynek lett megteremtője. Ez adta ugyanis az örökérdemű gondolatot a hitbuzgó özvegy Hegyi Mihályné urnőnek, hogy a kintteljes gályarabság története s a galya rabok emléke valami módon megörökíttessék. Ennek hatása alatt szólította föl a nemeslelkű urnő Balogh Ferencz tanár urat, — kitől én ez adatot vettem — hogy az eszme megvalósítására tanácsot adjon, majd tervet készítsen, ki annak készséggel eleget is tett. Így jött létre Debreczenben a Nagy-templom és az ősi főiskola között ma már fennálló, a magyar prot. egyház kibeszélhetetlen szenvedéseit hirdető s a jövő reményét ápoló dicsőséges emlék.

Vajjon van e ember, ki e gondolatot nagynak, felségesnek, az egyház érdekében állónak el nem ismerné? van-e, ki ezt nem a magyar-nyelvű fordítás és dolgozataak tulajdonítaná? Ha van álljon elő.

Ime illet tesz az az író, ki a nagy közönség nyelvén szól, ki inkább akar a gyülekezetben öt szót szólani a mindenki által értett nyelven, mint sem tízezer szót idegen nyelven, vagyis értelem nélkül.

Helyénvalónak tartom épen itt felvetni a kérdést, hogy Bod Péternek néhány év előtt felfedezett hatalmas nagy munkája, a latin-nyelven írott: „His-

toria Hungarorum Ecclesiastica" itt bent a hazában a mi egyházi közönségünk körében miért nem ért el csak akkora hatást is, mint a Borsos népies kis dolgozata? pedig itt a hazában is 100 példány van belőle közkézen. A nagy közönség még csak tudomásul sem vette a mű megjelenését.*

De hát helyezkedjünk az őstagadás álláspontjára: tagadjunk le minden történeti igazságot. Mondjuk, hogy soha semmi nemzeti-nyelvi munkának hatása a közönségre s e hatásnak pozitív eredménye a közjóra nem volt. Azt akkor sem tagadhatjuk, hogy az egyház bizonyos célt szolgál s hogy ezt csak akkor képes teljesíteni, ha életerős lesz.

Mi ez a cél?

A lelkiismeret szabadságának, a gondolat függetlenségének vágyát, eszméjét, nagy szenvedélyét, az igazi protestáns öntudatot és műveltséget e hazában ápolni, fejleszteni, első-rendű tényezővé s a nemzetet összetartó kapcsolást tenni, ekként közvetve és közvetlenül a nemzeti életre is hihatással lenni, irányítani.

A nemzettel egybeforró egyházunk e nagy és örök célokat egykor lelkének egész fenségével, karjának egész erejével, életének s vagyonának habozás nélküli kockára dobásával szolgálta, folyton hulló vérével szentséggé emelte s oly örökségül hagyta az utódokra, melyért azoknak élni, munkálni s lelkesedni kell.

Az egyház tehát addig él, míg ez eszmét el nem ejti, el nem felejt, el nem üzérked, míg érte küzdeni s meghalni tud.

És ki nem tudná, hogy küzdelemre, hősiés önfeláldozásra még ma is szükség van?

Ki ne tudná, hogy ellenség környezi egyházunkat még mindig és örökre? melynek szive telve vallásos gyűlölettel: képessége nincs, mely eszméinket megértse, gondolkozásunkat tisztelje, törekvéseinket becsülje, legnemesebb tetteinket méltányolja.

Semmi nem támogatja, hogy megingathatlan szilárd hitté alakuljon a gondolat, hogy immár megszűnt az örök harc, s örök béke költözött a földre, s lett egy akol és egy pásztor. Vagy talán átalakult megváltozott az emberi szív? A vallásos eszmék nem érdeklik, nem hevítik többé? E nagy kérdések felett a szeretet és türelem hatalma alatt egy nézetre jutott az emberiség? Az Istenige, hogy *„az ember szívének gondolatja gonosz az ő ifjúságától fogva,“* (I. Móz. VIII. 21.) idejét multa talán?

Fajdalom, nem.

Isten és világ előtt nyugodtan állíthatjuk, hogy mindezekről ma a végtelen távolság választ el. A végletek, melyeknek világában a meggyőződés gyűlöletté fajul, meg nem szűntek, s az eszközök változtatásában a lelkiismeretlenség és méltánytalanság, az erőszak és kíméletlen önérdék pillanatonként érvényesülnek.

Mi hát a teendő?

Az, hogy az egyház közlelkiismeretét reorganizáljuk, önbizalmát és erejét, minden rendelkezésre álló törvényes, igazságos és tisztesség által nem tiltott módon a már kipróbált, de új eszközökkel is helyreállítsunk és fentartsunk és folytonosan fokozzuk.

* E nagy munka Leydában jelent meg 3 vaskos kötetben. Tele van nyomdai hibákkal, a magyar nevek teljesen elferdítve vannak, s most már örökre így maradnak. A mű ára 18 forint volt. Úgy mondják, hogy e műnek magyar fordítása is megvan. Vajjon miért nem ezt adták ki?

Ezt azonban csak úgy érhetjük el, ha a *multat* minden tényeivel, emlékeivel, szenvedéseivel, gyógyító erényei- és sötét büneivel, szóval teljes egészében tükör gyanánt akképpen állítjuk magunk elé, hogy abba ne csak a nyelvtudósoknak, hanem az egyház legutolsó tagjainak is, kik a nyelvtudomány szemüvegét nem használhatják, alkalmuk legyen betekinteni és tisztán látni.

Erre a mód többféle lehet, de az eszköz ma — a népek önálló nemzeti életre törekvése idején — egyedül a nemzet és eggház nyelve: a magyar nyelv.

Ezért követeljük a forrás munkák magyar fordítását, tekintet nélkül arra, hogy feldolgozzák-e a tudós nyelvrészek azokat az idők folykán.

Végül hadd szóljak néhány szót az alapszabályokról.

Tudomásul veszem, hogy nincsen a Társaságnak külön ügy- vagy tanácskozási rendje.

Ezek szerint a közgyűlés jogkörét az alapszabályok 15–18. §§., a választmányét a 19–22. §§. szabályozzák.

A 18. §. d pontja szerint a közgyűlés tárgya az *„indítványok tárgyalása,“* a 19. §. szerint viszont *„a választmány megállapítja, s a szükséghez képpel megbíráltatja a társaság kiadványait.“* Ebből az követnék, hogy a kiadványokra vonatkozó indítványok nem a közgyűlés, hanem a választmány hatáskörébe tartoznak.

Ez a két § van most egymással ellentétbe állítva. Ellentétnek azonban fennállani nem volna szabad.

Hogyan magyarázzuk tehát e szakaszokat?

Lássuk első sorban, hogy a 22. szakasznak mi lehet a valódi értelme?

Az alapszabály 2. § a meghatározza a társaság célját. E cél: a tudományos és népies irodalom művelése, s a hitélet fejlesztése. A 3. és 29. §§. in tézkednek a cél elérését biztosító irányról, módokról és eszközökről, meghatározván, hogy a társaság, mely kiadványokat ad ki.

Midőn tehát a választmány a 19. § alapján megállapítja és megbíráltatja a kiadványokat, semmi esetre sem változtathatja meg az alapszabályokban megállapított célt, módot, eszközöket és irányt, hanem csak a felett határozhat, hogy a kiadványokban mely művek, dolgozatok jelenhetnek meg. Ha azonban valamely indítvány az irányon, módokon és eszközökön akar változtatni, az a 18. § d pontja értelmében a közgyűlés hatáskörébe tartozik.

A Balogh Ferenc által beadott indítvány határozott irányváltoztatást jelent a kiadványokban, illetve az adattár s ezzel együtt a Szemlében, s mint ilyen a 18. § d pont szerint a közgyűlés jogkörébe esik.

Az ellen természetesen senkinek sem lehet kifogása, hogy az indítvány előbb kiadassék a választmányoknak, s ennek véleményével kerüljön vissza a közgyűlés elébe.

De ha más értelmezést adunk a 18. és 22. §§. nak, úgy a közgyűlés joga nem terjed ki egyébre mint hogy a *„választmány határozatait köteles végrehajtani, a választmány tetszése szerint megjelölt célra szükséges költségeket az előirt összegben levonás nélkül megszavazni* (hiszen a választmány állapítja meg a fizetéseket, írói díjakat s egyéb anyagi kiadásokat, melyek aztán a közgyűlés által le nem szállíthatók. Ez aztán a budget-jog!)

Ilyen magyarázat mellett tehát a közgyűlés még ar-

ról sem intézkedhetik, hogy valamely rendkívül fontos műkiadását akarja-e, miként és mikor létesíteni; de még általános óhaját sem juttathatja kifejezésre, mert a társulati közgyűlésen földi halandó indítványa felett nemcsak határozni, de még diszkuciálni sem szabad. Kétségtelen tehát, hogy a közgyűlés nemcsak a kiadványokról, de más ügyekről sincs jogosítva határozni, s e tekintetben nem egyéb, mint az *indítványoknak postai expeditora*.

Hát a társaság nem hivatalnok és nem választmányi tagjainak jogai s kötelességeiről mit mondunk? Ez egyenesen abban merül ki, hogy fizessenek, 40—50 mérföldre utazzanak, imát, predikációt, diszbeszédet, értekezéseket hallgassanak.

Az már igaz, hogy a 19—22. §§. és a 29. §. utolsó bekezdése segítségével, mindent úgy lehet itt magyarázni és tenni, a mint a választmányoknak jól esik.

De ha csakugyan így magyarázandók az alapszabályok, legalább legyünk őszinték.

Mert ez esetben a közgyűlések mint felesleges nyugodtan beszüntethetők. Hiszen az egyes tagok indítványaikat postai uton is beadhatják a választmányhoz, melytől a *meg nem változtatható, mert schorá nem felebbszethető** határozatot annak idején hasonló uton megkaphatják. Az egyházi beszédek, diszszónoklatok, versek, értekezletük úgy is közölhetők, sőt közöltetnek is a társaság kiadványaiban s így nem kell egyeseknek 100—200 kilométer utat megtenni, 2—3 napot elveszteni, költsékezni, a mit ágostai testvéreink már különben is gyakorlatba vettek, s tagdíjjaikat urasan befizetik belőle.

Legyünk tehát őszinték és alapszabályainkat a mai tényleges állapotnak megfelelőleg alakítsuk át következőleg:

Módosítások:

A 3. §-hoz. E cél elérésére (t. i. az egyházi élet fejlesztésére) főként latin-nyelvű egyháztörténeti műveket ad ki a társaság.

A 4—9. §-hoz. A társaság tagjai kétfélék:

a) rendes tagok, a társaság tisztviselői és a választmányi tagok, kik a társulati jogokat gyakorolják.

b) segítő vagy póttagok, kiknek joga és kötelessége a tagdíjak befizetése.

A 15—18. §§-hoz. A közgyűlés joga és kötelessége a választmány által megállapított költségvetést minden levonás és ellenvetés nélkül megszavazni, előteremtéséről gondoskodni, általában a választmány határozatait végrehajtani.

A 19—22. §§-hoz. Az igazgatóválasztmány a kiskorú közgyűlésnek törvényes gyámja, ki helyett ért, ítél és gondolkodik, s ellenőrzi, hogy kötelességét teljesíti-e.

A választmány sérelmes határozatait felebbszethetők — a Gondviseléshez, de csak a Társaság feloszlása utána.

A 29—30. §-hoz. A társaság kiadványai:

a) Egyháztörténeti adattár, mely a hitélet fejlesztése céljából latin és más idegen nyelven adatik ki. A kisegítő tagok tagdíj illetményül kapják.

E kiadványi sorozatot a választmány szaporíthatja:

* Nincs a világnak olyan egyesülete, melynél a választmány határozatait a közgyűléshez felebbszethetni nem lehetne.

A 32—36 §§-hoz. A Társaság feloszlik, mihelyt a kisegítő tagok jogaik tudatára ébrednek.

Feloszlás esetén a társaság vagyona kizárólag latin-nyelvű monografiák és monumenta hungaricák kiadására lesz fordítandó, melyeket magyar fordításban kiadni nem szabad.

Méltóztassanak megbocsátani, ha itt vagy ott egy kis satyra van benne.

Bizony mondom, hogy nem én vagyok a hibás. Én csak a mai állapotot irtam le.

Padrah Sándor.

A magyarországi evangéliom szerint reformált és ágostai hitvallásu evangélikus egyházak véleménye az 1848. évi XX. t. c. végrehajtásáról.

Összeállította: az ev. ref. egyetemes konvent s az ág. ev. egyház egyetemes gyűlésének, a két protestáns egyházat közösen érdeklő ügyekben kiküldött bizottsága, a Budapesten 1903. november 19-én tartott közös gyűlésében.

A magyar nemzet és koronás királya, az 1848. évi XX-ik törvénycikkben foglalt intézkedések által, azon nyomasztó, méltánytalan és visszas helyzetet kívánta orvosolni, melybe e hazának ev. protestáns vallást követő, a többiekkel egyenlően mindig hű, mindig hazafias és a hazáért áldozatkész fiai, békekötésekben, állami törvényekben sokszor biztosított egyenjogúságuk dacára, úgy közéleti, mint sokszor magánjogi viszonyukra nézve az állammal, más egyházakkal és azok hiveivel szemben jutottak.

Az igazságot, a haza közérdekét s a haza minden méltányosan gondolkozó fiának közóhaját fejezi ki az 1848. évi XX-ik törvénycikk, midőn a 2-ik szakaszában biztosítja az *„e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül a tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot”*, s harmadik szakaszában *„minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségének közálladalmi költségek általi fedezetét”*-ét.

A magyar nemzetnek és koronás királynak igazságérzetéről tanuskodó ezen törvény végrehajtására, megtette az akkori, első magyar felelős miniszterium a szükséges lépéseket. Egyházunk törvényes képviselőjét 1848. szeptember 1. napjára összehívta tanácskozás végett, hogy megállapíttassanak azon kívánalmak, melyek a törvényben foglalt elvi kijelentés alapján, úgy a felekezetek közötti teljes egyenlőséget, mint az anyagi igények kielégítését biztosítanák.

A bekövetkezett, édes magyar hazánkat s nemzetünket végveszéllyel fenyegető bonyodalmak miatt, a megfelelő megállapodások nem jöhettek létre. Egyházaink megbízottai hazafias érzéssel kijelentették, hogy miután a nehéz bonyodalmak s napról-napra komolyabbakká fejlődő körülmények között, a nemzeti kormány gondjait s a közálladalmi anyagi erejét, minden más külön érdekek mellőzésével, a haza megmentésére kell fordítani: jogaik egész terjedelmében elintézéséről egyidőre lemondanak s csak halasztást nem szenvedhető egyházi és iskolai szükségük fedezetésére terjesztik ki igényeiket.

Fajdalom, az így, a legszükségesebbekre kiterjesztett igények sem nyerhettek akkor teljesülést,

mert a későbbi uralom semmisnek tekintette magát azon törvényt is, melyben a nemzet és király, a bevett vallásfelekezetek közötti jogegyenlőséget és viszonyosságot s az egyházi és iskolai szükségleteknek az állam közjövendelmeiből való fedezését elvileg kimondotta.

Hogy a múlt század ötvenes éveiben, az abszolút kormány azon kísérletét, melylyel protestáns egyházaink irányában, a méltányosság és igazság követelményeinek eleget teendő, az anyagi segélynyújtást kilátásba helyezte, nem fogadtuk el, érthető azért, mert ezen segély, semmiféle anyagi előnyökért fel nem áldozható önkormányzati jogaink megsemmisítését vonta volna maga után. S midőn 1867-ben, édes hazánk és nemzetünk visszauryerte alkotmányát és önrendelkezési jogát, midőn a jogfolytonosság elméletére támaszkodva, visszaállított az 1848. évi XX-ik t.-c. érvénye is: tekintettel az előbbi uralomból fentmaradt sok más bajok orvoslására, e miatt az állami erőknél, az államkormány és országgyűlés tevékenységének nagy lekötöttségére, a mi egyházaink sem követelték ama törvény azonnali teljes végrehajtását, hanem megelégedtek a jobb jövő reményében azzal, hogy az 1868. évi LIII. törvénycikkben „addig, míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága törvény útján szabályoztatnék,” a bevett keresztyén vallásfelekezetek közötti viszonyosság szabályoztatott, az állami költségvetésbe pedig egyházaink részére igen szerény évi segély felvételét.

Készséggel elismerik egyházaink, hogy 1867. óta nemzet és koronás király, az országos törvényhozás útján több oly törvényt alkotott s szentesített, melyek az 1848. évi XX. törvénycikk részbeni végrehajtásának tekintendők. Gondoskodott a népiskolai tanítók nyugdíjáról s fizetések kiegészítéséről (1875. évi XXXII. t.-c., az 1891. évi XLIII. és az 1893. évi XXVI. t.-c.), gondoskodott a középiskolák s ezek tanárainak dotációjáról, nyugdíjazásáról, mely utóbbi törvény hatályát a jogakadémiák tanáraitra is kiterjesztette (1883. XXX. t.-c., 1894. XXVII. t.-c.). Gondoskodott, hogy habár csak szerény 1600 koronáig, a lelkészi fizetések kiegészítettessenek (1898. XIV.) s az 1885. évi, a főrendiház rendezésére vonatkozó VII. t.-c. folytán, részben legalább helyet adott egyházi dignitáriusainknak a törvényhozásban.

Ezen elismerés és méltánylás mellett azonban nem mondott le egyházunk azon jogáról, hogy az 1848. évi XX. törvénycikkben lefektetett elvek megvalósulását sürgesse, követelje. Magában az idézett törvényben gyökerező jog alapján és az 1868. LIII. t.-cikk bevezetésének az egyenjogúság általános szabályozását kilátásba helyezése, de mindeztideig elodázása folytán kötelessége a magyarországi ágostai hitvallású egyház egyetemének és az ev. szerint reformált egyház egyetemes konventjének, hogy most már a magas kormányhoz és törvényhozáshoz forduljon, ez országos törvényben minden félremagyarázást kizáróan biztosított egyenlőség és viszonyosság elvének keresztülvitele s az anyagi téren felmerült s a viszonyosság szerint is teljes jogalappal bíró igényeinek kielégítése végett.

Mint eleink megkezdették az 1848. évi szeptember 1-ső napjára összehívott értekezletükön, mi is igyekeztünk szerves munkálatot állítani össze, hogy megállapíthatók legyenek azon kívánalmak, melyek a törvényben foglalt elvi kijelentés alapján,

ugy az egyenlőséget és viszonyosságot, mint az anyagi igények kielégítését biztosíthatnák.

Feltárjuk és kimutatjuk azért:

I., azon sérelmeinket, melyeket az egyenlőség és viszonyosság elveinek megvalósítása alapján kívánunk orvosoltatni. (1848. XX. törv.-cikk 2. §.)

II., megállapítjuk azon elvet, melyet az egyházunk anyagi dotációjára nézve kívánunk megvalósítani, számokban is kifejezve azon dotáció összegét, melyet a viszonyosság alapján várunk és követelünk. (1848. XX. t.-c. 3. §.)

ELSŐ RÉSZ.

Jogegyenlőség és viszonyosság.

1848. XX. t.-c. 2. §.

Az 1848. évi XX. t.-c. 2 § a szerint, e hazában bevett minden vallásfelekezetnek teljes egyenlőség és viszonyosság biztosított.

Követeljük, hogy ez elv teljes egészében, minden vonatkozásaiban végrehajtsék: sem vallásos erkölcsi, sem anyagi téren, sem az államhoz, sem más felekezetekhez való viszonyunkban nem valóstul meg e kijelentés, sőt az ide vonatkozó tételek törvények, mint 1790/1. évi XXVI. t.-c., az 1868. évi LIII. t.-c., az 1895. évi XLIII. t.-c. több szakasza, ugy közigazgatási, mint igazságszolgáltatási téren, végrehajthatlan, vagy tartalmából egészen kiforgatva van.

Minden oly törekvés, az államhatalomnak, vagy egyes hatóságainak minden oly ténye, mely egy felekezetnek, a többi mellőzésével kedvez annak, vagy azoknak előnyököt, előjogokat biztosít: visszaéléseit elnézi, meg nem akadályozza; minden oly törekvés, mely a tételes törvények elmagyarázása, helytelen alkalmazása folytán, e haza állampolgárainak egyesit, vagy egész tömegét, igaztalan követelések támasztásának szolgáltatja ki s oly terhek viselésére kötelezi, melyekkel azok, éppen a törvény értelmében nem tartoznak; az 1848. évi XX. t.-c. 2. §-ában kimondott egyenlőségi elvekkel áll ellentétben.

Tudjuk mi azt, hogy a történeti múlt hazánkban a római katolikus egyháznak és főpapjainak kiváló közjogi állást biztosított. De midőn számolunk a történeti múltban kifejlődött közjogi viszonyokkal, ugyanakkor a jogosság és viszonyosság, valamint a fokozatos fejlődés törvénye értelmében kívánjuk, hogy a mi egyházaink is részesüljenek a törvényhozásban, kormányzatban, közigazgatás és igazságszolgáltatás terén megfelelő elbánásban. Kívánjuk, hogy egyházi életünkben, vallásunk gyakorlatában, iskoláink és egyéb intézményeink használatában és fejlesztésében ne legyünk háttérbe szorítva. Egyenlő és részrehajthatlan bánásmódot kérünk és várunk, a jelenre és jövőre, a jogállamtól és annak minden hatóságaitól.

Hogy ez ma nincs így, mutatja:

I. A jogtalan hittérítés.

A róm. katolikus egyház felfogása szerint a hittérítés Istennek tetsző dolog. A róm. katolikus egyház papjainak kötelességök ez alapon mindazokat, kik egyházukon kívül állanak, mint ugynevezett eretnekeket megtéríteni. Az ellen azonban már tiltakoznunk kell, hogy ezen hittérítés, *kiskorukkal*

szemben, jogtalan kényszer, fenyegetés, vagy esabítás alkalmazása mellett történik.

Ha az állam védi a megszorult adósokat, a könnyelműeket, kiskorúakat ravasz fondorlat, vagy uzsora által okozott vagyoni károsítás ellen és büntetéssel sújtja azt, aki másnak tapasztalatlanságát annak vagyoni megkárosítására kihasználja: annál inkább büntetni kell azokat, akik a bizonyos kényszer alatt állókat jogtalan üzemekkel esabítják, akik a legkényesebb természetű viszonyokat: a szegénységet és nyomort kihasználják arra, hogy egyházuknak mennél több hívet szerezzenek.

E tekintetben következő esetek jutottak tudomásunkra:

A teljesen papi befolyás alatt álló budai II. kerületi királyi katolikus főgymnasiumban létesült „Mária Congregáció“-ja című ifjúsági egyesületnek célja a katolikus tanulók ascetikus irányban való vallásos nevelése.

Ezen egyetbe a katolikus vallás-tanár Pokorny Emánuel, a más vallású -- különösen evangélikus tanulókat is belépésre edesgeti azzal, hogy a „tudományos, irodalmi, ének és s-avalati gyakorlatok céljából“ az egyetben résztvegyenek. Ezt egyes tanulók, részben a nyájas esabításnak engedve, részben pajtásaik kedvéért megtették, az evangélikus vallás-tanár tilalma dacára. Az eredmény az volt, hogy az 1902. évben két nyolcad osztálybeli, a 18-ik életévet betöltött ág. hitv. evang. tanuló, névszerint Potornyay László és Tomasko Rajmond, forma szerint is a katolikus vallásra tért át. Az áttérés tanui maguk a térítő r. katolikus gimnáziumi tanárok voltak.

Hogy ez az iskolai befolyás ez idén is folyik, bizonyítja egy VI. osztályos fiú panasza, aki nem akarván a Mária Congregációba belépni, Pokorny tanárt magára haragította, ami miatt más iskolába kellett elmennie.

Mindennapi dolog, hogy a katolikus vallás-tanítók a protestáns gyermekeket az ő hittani óráik látogatására, szentképek ajándékozásával esabítják. E mellett a hittani órákon gyalázzák, rágalmazzák a protestánsokat, kigunyolják a reformátorokat, izgatják a gyermekeket a más felekezetűek ellen, úgy hogy gyűlöletet támasztanak már a gyermek szívében magyar testvéreik iránt. A gyermekek iskolán kívül ismétlik az iskolában hallott gúnyzavakat, protestáns iskolatársaikkal szemben, sőt valóságos harc fejlődik ki a két felekezet gyermekei között.

Budapesten a főváros által segélyezett és nyilvánossági joggal felruházott Ranolder leánynevelő és a Sacre Coeur intézet több esetből tudjuk csak azon feltétel alatt fogadják be a protestáns szülők gyermekeit, ha megígérik, hogy katolizálni fognak. Megígérik a szülőknek azt is, hogy állást biztosítanak a leánynak, ha nem ellenkeznek abban, hogy vele megkedveltesék a katolikus vallást.

Hasonló visszaélésekkel találkozunk közjöveldelmekből fenntartott kórházakban, árvaházakban és más közintézetekben, melyekben apácák vannak alkalmazva. Ugyancsak apácák gondozására van bizva Budapesten a vakok országos intézete, egy tisztán állami intézet, még pedig egy külföldi apácarend tagjaira, amely Grác-ból kapja utasításait és amelyek tagjai nem is magyar honosok.

A törvény határozottan rendelkezik az iránt (1896. LIII. 21), hogy a polgári kórházban minden

vallásfelekezet tagjai saját egyházuk lelkészei által részesítendőek minden lelkészi szolgálatban.

De hogyan véli a hatóság megtarthatónak a törvény ezen rendelkezését, ha megengedi, hogy állami vármegyei és városi intézmények, egy hitfelekezet szolgálatában álló, a térítésre a szenvedést, a nyomort, az öntudatlan, mindenre fogékony gyermekort felhasználni mindig kész, oly szervezett testület kezébe adassanak, mely testület esküvel van kötelezve arra, hogy befolyását érvényesítse, hogy mindent elkövessen a római egyház hitelveinek terjesztése végett?

E napokban történt, hogy a budapesti Szent-István kórházban egy református beteg az urvacsorát kívánta. Midőn őt a ref. segédlelkész felkereste, elpanaszolta neki, hogy már több napja, hogy kérte az urvacsorát, de az apácák nem akartak református lelkészért küldeni és azt akarták, hogy katolikus papnak gyónjon meg.

A klinikán pedig ugyanazon apácák, ha a beteg református egyén kívánja az urvacsorát, jobb tudomások ellenére azt mondják, hogy az 4 forintba kerül és amíg ezt meg nem fizeti, nem hívnak református papot.

Nagyszombatban a városi kórházban Talo Pál evang. ifjút nehéz szenvedésében rávették, hogy róm. kath. papnak gyónjon, azzal hitetve, hogy ha ezt megteszi, meggyógyul. Az ifju másodnapra meghalt és kath. temetőben temették el.

Ugyanott történt, hogy a jezsuiták egy Macek Erzsébet nevű nagy beteg nőhöz erővel tolokodtak be, hogy neki az utolsó kenetet feladják, amit az erőlyesen visszautasított.

Ugyanott a megyei kórházból minden evangélikus halottat azonnal kivitetnek s nem várják, illetőleg nem engedik meg, hogy az egyházi szertartás a kórházban végeztessék. Így temették 1903. március 21-én Kocska Juliát, holott a katolikus halottakat a kórházból temetik.

A dolog természetéből folyik, hogy az ily visszaélés a legritkább esetben jut nyilvánosságra. A szegény haldoklónak lelki sanyargatása miatti panasza lezáródik ajkainak elnémulásával és senki sem kérheti számon: miért fosztotta meg a vakbuzgóság a szegény embert vallása utolsó vigasztól, vagy miért rémítette őt tulvilági büntetésekkel oly magatartásáért, amelyek Krisztus evangéliumán alapuló saját vallása szerint nem bűnök.

Nemcsak a jogosság, hanem a humanitás érdekében is követeljük tehát, hogy a közpénzen vagy állami segélylyel fenntartott kórházak vétenessenek ki az apácák kezéből és a jezsuiták befolyása alól s hasonló okokból kérjük a menházak és árvaházakból eltávolításukat is, valamint a felállítandó lelenceházakból kizáratásukat. Ott és itt ellenőrizetlenül, erőszakos térítésnek vannak kitéve hitfeleink.

Es követeljük, hogy a törvény azokat, akik mások kiskorúságát vagy kényszerhelyzetét felhasználva, jogtalanul hittérítést üznek, büntetéssel sújtsa és hogy a közintézetek a felekezeti térítéstől mentesíttessenek.

Tekintettel pedig arra, hogy az 1895: XLIII. t.-c. 5. §-a azon rendelkezésének, hogy valamely vallásfelekezetből kilépni és valamely vallásfelekezetbe belépni csak a törvényben megállapított feltételek alatt szabad: tekintettel arra, hogy ezen törvény áthágása esetén nincs büntetőjogi sanctio;

kivánjuk, hogy erről törvényileg történjék gondoskodás.

II. A protestáns hitoktatás megakadályozása.

Az országos törvények megengedik, hogy a különböző hitfelekezetek iskolái előljárói a különböző hitfelekezetbeli növendékeket felvehessék. Es midőn kötelezővé teszik, egyenesen a különböző hitfelekezetek hatáskörébe utalva a vallásoktatást, ugyanakkor kötelezőleg mondják azt is, hogy a tanuló csak a saját hitfelekezetbeli hitoktatótól nyert osztály-jegy alapján léphet felső osztályba. (1848. XX. 4. §. 1868. XXXVIII. 6. és 11. §. stb.)

E törvényekkel szemben azt látjuk, hogy hitfeleink növendékei felvétetnek ugyan a róm. kath., az állami, községi és egyesek által állított iskolába, de egyszersem el is záratnak a hitelveik szerinti vallásoktatástól.

A róm. kath. és gör. kath. tanintézetek — még az állam közvetlen felügyelete alatt álló kir. kath. gymnasiumok és középiskolák is — el vannak zárva hitoktatóink, lelkészeink előtt: sem elegendő vallástanítási órát, sem tantermet nem kaphatnak ott s nem ritkaság, hogy a beiratkozott növendékeket is eltitkolják: az internátusban lakókat pedig ki sem bocsátják, sem vallásos kötelmeik teljesítésére, sem a vallástanító felkereshetése végett.

Székesfehérvárról panaszolják, hogy az ottani katolikus főgymnasium és a kereskedelmi középiskola igazgatósága soha sem adja ki az evangélikus tanulók névsorát, és az evang. lelkészek e tárgyban írt hivatalos megkeresésére nem is válaszolnak.

A nagyszombati, udvarhelyi, szatmári, nagyvárad, törökszentmiklósi, kassai, pécsi stb. zárdái iskolák ellen csaknem évről-évre merül fel panasz s újabb — hogy növendékeiket kiboocsátani ne kelljen, több zárdá a nyilvános tanulót is magántanulónak jegyzi be, vagy ha ezt bejáró növendékekkel nem teheti: a bizonyítványba illetékes hitoktatás nélkül irat be — a promotio érdekében — vallástani osztályjegyet.

Igy történik többi közt Nagyváradon a zárdában, ahol az illetékes lelkész tudta nélkül, az evangélikus növendékeknek hittani jegyet adott a róm. kath. hitoktató.

A soproni róm. kath. apácák éppen így járnak el: a bennlakó növendékek jegyzékét egyáltalán nem közlik az illető evang. vallástanárral és az evangélikus gyermekek a zárdában a róm. kath. vallásban neveltetnek és annak szertartásait kötelesek elsajátítani.

Hasonlóan jár el a kőszegi apáca-zárda, ahol az internátusban lakó evangélikus növendékeket vallásos tanításban reszesíteni nem engedik.

Ujabb időben a felvételért szorongó szülők gyengeségét is felhasználják. Törvényellenes nyilatkozatokat csikarnak ki tőlük a vallástanításra nézve, melyben vagy arról adnak a szülők beleegyezvényt, hogy gyermekeiket a kath. vallásban óhajtják neveltetni, vagy arról, hogy gyermekeiknek saját hitelveik szerinti vallásos oktatását nem kívánják. Megállapítható ez a vallás- és közokt. miniszternek 1900. évi október 12-én 75.091. szám alatt az erdélyi evang. reform. egyházkerületi igazgató tanácsához intézett leiratából, melynek azonban a róm. kath. püspöknél semmi eredménye nem lett.

A budapesti IV. kerületi zöldfa-utcai „angol

kisasszonyok“ zárdájában fenálló *stanítónőképzede* az állami 4 évfolyam ellenében 3 évfolyam alatt képesít, és azonkívül a szorgalmas evang. vallású leányokat tandíjengedés és élelmezésben részesíti, azért oda szegényebb sorsú ev. leányok járnak Budáról és Pestről is.

A tanév elején az illetékes ev. egyház beköveteli vallástanítás céljából ezeknek jegyzékét, de a zárdafőnökné a vallástanítást nem engedi meg. „A zárda falai közé — mondja a főnöknő, — nem katolikus tanár a lábát be nem teheti; — a leányokat más helyre küldjük ugyan tanórára, ha erre kényeszeritene, de ezzel egyidejűleg az intézetből el is bocsátottuk.“ Ennek eredménye Budán az utolsó 3 év alatt a zárdába bejárt 4 evangélikus leánynak az áttérése.

Ezen visszaélések megszüntetése céljából követeljük, hogy a törvény azt, ha valamely iskola vagy tanintézet főnöke vagy igazgatója, a más vallású növendékeknek saját vallásukban való oktatását megakadályozza, vagy ezt közvetve vagy közvetlenül megnehezíti, *kihágásnak* minősítse, amely első ízben pénzbüntetéssel, ismétlés esetében az intézet nyilvánossági jogának elvonásával büntetessék.

(Folyt. köv.)

A debreceni protestáns egyetem kérdése.

E cím alatt foglalkozik a mi terveinkkel a „Sárospataki Lapok“ f. évi 50-ik számában ennek érdemes szerkesztője Dr. *Tüdös János* barátunk.

Maga a cikkíró is mondja, mi is elhisszük neki, hogy ő nem ellensége a debreceni egyetemnek. Miért is volna? Minden igaz magyar ember csak örülhet annak, ha itt Magyarország szívében egy már százados multtal dicsekvő ősi intézet tovább fejlődik s tradícióihoz híven, — tudományt hittel, humanismust fajszeretettel, kulturát puritán erkölcsökkel párosítva, felteszi a koronát az ősök munkájára s halad azon az uton, hol megállani különben is a haldoklással egyet jelentene. Hátha még valaki magyarsága mellett kálvinista is!?

Mindemellett is azonban meg fogja nekünk bocsátani a mi tisztelt kollegánk, ha reflexióira kiváló súlyt fektetve, cikkével e helyen behatóbban foglalkozunk s aggodalmait oszlatni megpróbáljuk.

Dr. *Tüdös János* azt látja, „*hogy az egyetem eszméjét most már mindenáron keresztül akarják vinni annak lelkes, nagybuzgósaúgú ápolói és pártolói. Igen, keresztül akarják vinni minél előbb, minél gyorsabban, mert mintha veszedelem volna a késedelemben.*“

Hát hogy is ne? Persze, hogy keresztül akarjuk vinni. Ha nem akarnók bele se fogtunk volna a dologba. Azt is akarjuk pedig kétségtelenül, hogy egyetemünk (tanárképzede,) minél előbb, minél gyorsabban legyen; mert a késedelemben rejlő veszedelemre, ha eddig nem láttuk volna, éppen Dr. *Tüdös* barátunk vezet rá, mikor hangoztatja, hogy „*a magyar protestáns egyháznak 1883. óta olyan szűk volt a látköre, hogy egyáltalán nem gondoskodott arról, hogy tanárai legalább egy részének a neveltésében és kiképzetésében segélyt adrán, ezek lekötözöttékként érezték volna magukat s mint ilyenek állottak volna az egyház nehéz, de gyönyörűsége igájába.*“ Ennek a szomorú következménye aztán az, — a mire ismét Dr. *Tüdös*

mutat rá, hogy t. i. „nagy megbotránkozására egyik főiskolánkról azt hallja, hogy abban a professorok azzal tünteték k hogy vallásosan nem kell nevelni.”

No igen! Az egyetemet minél előbb, minél gyorsabban éppen azért akarjuk, hogy ezeken a bajokon segítsünk! . . . „minél előbb, minél gyorsabban”!

De ez a körütekintő s biztos haladást nem szükségképpen zárja ki s mi nem is akarunk toronyépítéshez fogni addig, míg leülvén, pénzünket meg nem számláltuk.

Lapunk 48-ik számában a 730-ik oldalon szóról-szóra ezt irtuk: „Mindemellett is azonban félre értetni nem akarunk. Az egyetem eszméjének igenis barátai vagyunk s bizvást hisszük azt, hogyha komolyan akarjuk, már a a közel jövőben fel is állíthatjuk azt. De óvakodjunk a hevenyészett s nem kellő körültekintéssel járó, vagy éppen elhamarkodott nyakra-főre való rohanástól.”

Ez talán éppen az, a mire Dr. Tüdös előz s megnyugtatót szolgálhat.

Fontosabb azonban ennél Dr. Tüdösnek az egyetem eszméje ellen felhozott másik érve, mert itt már elvi különbségek választanak el bennünket, — s nem egyforma szemüvegen nézzük a körülményeket.

Ugy látszik, Dr. Tüdös a felekezeti népiskolák érdekeit veti a felállított mérték egyik serpenyőjébe, aztán az egyetemet a másikba s előtte amazok súlyosabbaknak tetszvé, — kész az ítéletmondással: „mindaddig hallgassunk az egyetemmel, míg rendben nincs a szénánk a népiskolákkal.”

Helyes! Dehát mikor lesz rendben? Majd hát rább megmondjuk.

Itt csak annyit jelentünk ki, hogy mindaz utolsó pontig nagy készséggel írjuk alá mi is, amit a népiskolákról, középiskolákról, ezeknek nagy fontosságáról, hiányairól és veszedelméről mond. Senki nem igazabb barátja azoknak a felekezeti iskoláknak, mint mi. Hiszen tudva van, hogy évek hosszú során át harcoltunk, — és pedig elég keményen, — a felekezeti iskolák államosítása ellen; fogunk harcolni az ellen a jövőben is. Hogy miért? Azt több ízben s többféle formában kifejtettük már.

Dehát . . . a jövő mégis csak tisztán áll előttünk s látjuk: végre is majd valamikor mint oldódik meg nálunk nemcsak a középiskolák, hanem a népnevelés kérdése is. S éppen ez az, a mi int, hogy a népiskolák és az egyetem kérdését össze ne zavarjuk. Két dologról van itt szó s időrendi fokozatot nem lehet a kettő között felállítani, mert mindakettőre egyszerre s egy célból van szükségünk. S próbáljunk kissé a jövő perspektívájába tekinteni.

A neveléstörténelem multja azt tanítja, hogy több, mint 1000 esztendőn át az iskolák ápolója és fenntartója kizárólag az egyház volt. A 12-ik századtól kezdve vesszük észre csak, hogy a klastromok, dómok és egyházi jellegű alapítványok iskolái mellett lassan-lassan ugynevezett városi iskolák is kezdenek létrejönni s ezzel a nevelésügy kezd magára világi jelleget öltetni. Ettől kezdve néhány száz esztendő elég, hogy a kultur államok Európa szerte belássák, hogy a nevelés és népiskolák kérdése az ő saját életkérdések s egymás után igyekeznek a népoktatást bevonnai saját hatalmi körökbe. Így történt ez Francia,- Olasz, Német, Angolország-

ban stb; így fog történni kétségtelenül előbb-utóbb a mi hazánkban is. Az államosítás a népnevelés tere, — az egész vonalon előbb-utóbb be fog következni.

Ez a mi erős hitünk és meggyőződésünk. S vajjon nem mutatkoznak-e már ma is a jelek nálunk melyek az államhatalom tendenciáját világosan elárulják s oly határozott körvonalokban tűnnek fel, hogy azokat egy alakuló politikai párt egyenesen programjába vette fel? S valljuk meg őszintén: hazánk polyglott jellege s a különböző nemzetiségi aspirációk kellő mederbe szorítása nálunk az államhatalom ilyen irányu törekvését még jogosultabb színben is tünteti fel, mint másutt s magyar nemzeti szempontból különösképpen igazolja az államosítást.

Azt nem állítjuk, hogy ezzel együtt az egyházaknak elvész a joguk is a neveléshez; mert ez socialista elv ugyan, de nem annyira jövője, mint inkább csak multja van a Plató-féle eszményi államtanban; hanem azt könnyű belátni, hogy az egyházak birtokában ez a jog majd akkor csak a törvény által konstituált állami népiskolák keretein kívül fog érvényre juthatni s az így felállított felekezeti népiskolák az állam szempontjából mindig csak mostoha gyermekek lesznek s az államiakhoz viszonyítva inferioritásba jutnak.

Mi a magunk részéről teljes bizonyosságban lévén ezek felől, őszintén bevalljuk, hogy az államosítással kezdődött iskolaügyi politikánkat a legszerecsesebbnek már eddig sem tarthatjuk, mert kapukat nyitottunk az állami ingerentiának közép és felsőbb iskoláinkba s minden erőnkkel a népiskolák függetlenítésére fordítottuk; holott éppen megfordítva kellett volna csinálni; t. i. fent kellett volna tartani autonómikus felsőbb és középiskoláinkat s ha már egyáltalán áldoznunk kellett, inkább áldoztunk volna abból a jogból, mely a népiskolák autonómiajából fakad.

Mi mondjuk ezt, a kik késhegyig menő harcokat vívtunk és vívunk felekezeti népiskoláinkért s készek vagyunk minden gyűlöletet magunkra venni, csakhogy egy-egy felekezeti népiskolát megmenthessünk.

De ellenmondást ebben csak az lát, aki nem érti meg, hogy most már attól félünk, hogy idő multán sem közép, sem népiskoláink nem lesznek; holott előre látható politikával legalább amazokat meg lehetett volna tartani magunknak.

Erdemes azonban figyelembe venni azt is, hogy az egyetemekhez a felekezetek még azokban az államokban is szívósan ragaszkodnak, a hol a népiskolai oktatás réges-régen az állam kezébe ment át. S okosan, — mert a felekezeti s általában a vallásos fejlődésnek gyökere minden kétségen kívül a hit, de koronája a tudomány, melynek gyümölcseit a felsőbb régiókból jövő sugarak érlelik meg. Erre azt szokták mondani, hogy felekezeti tudomány nincs. Mi pedig ezt szívesen elismerjük; de az is bizonyos, hogy csak Wittenberg adhatott nekünk reformátorokat s ha Rómában tanul, talán maga a nagy Mélius is hű katolikus maradt volna.

Ne állítsuk hát szembe a népiskolák érdekeit az egyetem érdekeivel. Hogy amazok meddig lesznek még a mieink, — nem tudhatjuk; de hogy az egyetemre mindig szükségünk lesz, az bizonyos. A skótok felekezeti képezdeiket még akkor is fenttar-

tották, a mikor már felekezeti népiskoláik nem voltak. Mi a mi iskoláinkról egykönnyen lemondani nem fogunk: de egyetemet is akarunk, mert úgy érezzük, hogy az innen kiáradó erő lesz még egykor egyik karja annak az emeltyűnek, mely bennünket partra segít. A Dr. Tüdős-féle politikával gymnasiumaink, kollégiumaink sem lettek volna soha, mert népiskoláinkkal bizony valami tulságosan „rendben a szénánk soha sem volt.”

Nem polemizálni akarunk. Mikor a vitának helye és ideje van, arra is készek vagyunk. De most egy olyan akció megindításáról van szó, melyben teljes erőnkkel és buzgósággal kell részt vennünk, ha azt nem akarjuk, hogy a közöny megfojtsa csirájában igyekezetünket. Az egyetem mielőbbi felállítását az egyetemes magyar protestáns hittevéreink, minden oldalról rokonszenves támogatásra számítunk annak a kijelentésével, hogy bárhol indítsanak meg hazánkban hasonló mozgalmakat protestáns hittestvéreink, mi őket melegen támogatni kötelességünknek fogjuk ismerni.

E. L.

TANÜGY.

Egyöntetőség a módszerben.

A régi és az új tanítási rendszer közt nagy különbséget találunk különösen abban az irányban, hogy míg régen egy osztályban minden tantárgyat ugyanazon tanár tanított, vagyis osztályrendszert követtek, addig napjainkban az u. n. szak-rendszer érvényesül. A szak-rendszer tervező t. bizonyára az a tapasztalat vezethette, hogy senki sem lehet minden tantárgyban szak-ember és egy tanár sem vonzódnak minden tantárgyhoz egyenlően. Ennek természetes következménye volt az, hogy az osztályrendszer szerint tanító tanárok némely kedvence tantárgyukat a többinek a rovására érvényesítették. Már pedig ez az eljárás lehetetlenné tette azon cél elérését, hogy az összes tantárgyak összehangzott tanításával minden irányban kifogástalan egészet képező általános műveltséget nyújtson a középiskola. A szak-rendszer első sorban azt akarta biztosítani, hogy minden tantárgy szak-kézben lévén, elfoglalja az őt megillető helyet az oktatásban.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a szak-rendszer mellett a tantárgyak feltétlenül fontosságuk arányában érvényesülnek. Annyi biztosítva van ugyan, hogy egy tárgy sem hanyagoltatik el annyira, hogy belőle a legszükségesebb minimális ismereteket el ne sajátítsák a tanulók. De megtörténik az, hogy az egy bizonyos osztályban tanító tanárok úgy csoportosulnak, hogy éppen nem az oktatás középpontját képező tantárgyból kell a tanulóknak legtöbbet tanulni. Megesik, hogy valamelyik másodrendű fontossággal bíró tantárgy tanára abból a meggyőződésből kifolyólag, hogy az általános műveltség szempontjából az ő tantárgyainak tanítása nagyobb mértékben szükséges, mint azt a tanterv betűi megkövetelik, oly nagyfokú követelménnyel lép fel, hogy az ő esetleg éppen legkönnyebb tantárgyát teszi a legnehezebbé! Ertesítőnkben több példát találhatunk arra, hogy néha egyik nyelvből sem bukik annyi tanuló, mint pl. a gyermekek által különös előszeretettel tanult és elvégre is könnyebb

természettudományi tantárgyakból. Ez a tény tehát arra mutat, hogy még a szak-rendszer sem biztosít arról, hogy minden osztályban minden tantárgy a maga fontossága szerint érvényesüljön. Mivel azonban az ilyen esetek csak szörványosan fordulnak elő, annyit állíthatunk, hogy a szak-rendszer mégis nagyobb biztosítékot nyújt az iránt, hogy minden tantárgy megtalálja az őt megillető helyet az illető osztály tananyagában.

A szak-rendszernek emez előnye mellett azonban van a szak-rendszernek egy nagy hátránya, mely tanárképzésünkben leli alapját. Tanárképzésünk ugyanis nem tartván szem előtt gyakorlati célokat, tudósokká akarja képezni a tanárokat. Én legalább ebben lelem annak a jelenségnek a magyarázatát, hogy sok tanár mindenáron igyekszik a maga külön tudományos meggyőződését a használt tankönyv ellenére is érvényesíteni, nem törődve azzal, hogy ennek a tanítás egyöntetősége vajon kárát. Így pl. a nyelvtani műszók eltérő használata, vagy ugyanazon nyelv pl. a latin nyelv tanításánál a mondattani szabályoknak különböző elvek szerint való tárgyalása arra vezet, hogy az egyik tanár kezéből a másik tanár kezébe jutó tanuló előző évben szerzett ismereteit félredobni s új műszókat és elveket kénytelen megtanulni. Ezt némileg néhány esetre korlátozná az u. n. felvezető rendszer, de ez csak ritka esetben fordul elő úgy, hogy valamely osztályt egész középiskolai tanulmányain ugyanazon tanár vezetne végig, sőt ezen eljárás sok esetben nem is vezet megfelelő eredményre. Ha pedig valamely osztály bizonyos időpontban más szaktanár vezetése alá kerül, a növendékeknek új tanulmányt kell végezni, hogy az új irányban bele éljék magukat. Nem azt állítom, hogy az volna az ideális állapot, hogy ebből kifolyólag egy bizonyos tantárgyat ugyanazon osztály növendékeinek eleitől végig ugyanazon tanár tanítsa. Ellenkezőleg, nyomós okok szólnak azon eljárás mellett, hogy ugyanazon osztályban ugyanazon tantárgynak más szaktanár kezébe adása helyesülhet, mert nem minden tanár bír azzal az átadó képességgel, hogy az ismereteknek annyi mennyiségét elsajátítsa növendékeivel, a mennyi pl. az érettségi vizsga letetésére szükséges. A szaktanároknak szerintem ezen okból szükséges változtatása azonban szükségessé teszi azt, hogy az egyes tantárgyak tanításának módszerébe legalább ugyanazon intézet falain belül egyöntetőség vitessék be.

Azonban már napjainkban rájött a középiskolai tanárság arra a nagy bajra, mely ugyanazon tantárgynak ugyanazon iskolában annyira szétágazó módon való tanításából származik. Örömmel konstatalhatjuk, hogy egyházkerületünk gymnasiumaiban ma már általánosnak mondható azon eljárás, hogy ugyanazon intézetben a nyelvtani műszókat egyöntetűen használják az összes modern és klasszikus nyelvek tanításánál. A menyire bevált ezen eljárás a nyelvek tanításánál, ép oly áldásos következményeket vonna maga után a matematikai műszóknak ugyanazon intézetben egyöntetűen való használása.

Arra is tekintettel kell lenni, hogy az intézetek növendékeinek éppen nem csekély része nem minden osztályt végez ugyanazon intézetben. Egy pár kísérletből megállapítottam, hogy pl. a debreceni ref. főgymnasiumnak 60—70 első osztályu növendékéből átlag 20—25nél több nem végzi ugyanott mind a nyolc osztályt. Ily nagy

lévén a növendékeknek egyik intézetből a másikba való vándorlása, önként felmerül azon eszme, hogy ugyancsak a növendékek munkájának megkönnyítése érdekében óhajtható volna, hogy az ország összes középiskoláiban ugyanazon elvek követessenek az összes nyelvek tanításánál.

Azonban a legvérmesebb reménnyel sem várhatjuk azt, hogy legalább is a közel jövőben az ország minden középiskolája egyöntetű eljárásban állapodjék meg az összes nyelvek és a matematika tanítását illetőleg. Hazánk sokféle jellegű iskoláinak még sok más egyéb téren kell egymáshoz asszimilálódnia, s csak azután várhatunk eredményt olyan irányu kezdeményezéstől, mely a módszerek egyöntetűvé tételét tűzi ki céljául.

Pedig e tekintetben csak jóakaratról van szó. Azért nevezem jóakaratra, mert még szűkebb körben is nehezen megy pl. olyan irányu kezdeményezés, hogy a nyelvtani műszavak az összes nyelvek tanításánál egyöntetűvé tétessenek. Ennek oka egyedül abban rejlik, hogy sok tanár a maga tudományos meggyőződését nem hajlandó a mások nézetének alárendelni. Pedig ha a paedagogia szempontjából bíráljuk meg ezt az eljárást, lehetetlenség arra a meggyőződésre nem jutni, hogy sokkal nagyobb baj származik a különféle műszók vegyes használatából, továbbá a mondatban egyes szabályainak különböző irányelvek szerint való magyarázásából, mint abból, hogy ha (több tanár véleménye szerint) hibás, de egyöntetű használat végett megállapított elveket minden tanár egyformán alkalmaz. Ennek következménye ugyanis az a jelenség, hogy az egyik tanár kezéből másik tanár kezébe vándorló osztály pl. a latin nyelvi oktatás elibe azon osztály tanterve szerint kitűzött anyag végzése helyett kénytelen először „reparálni” az előző évek „mulasztásait,” s nagy idővesztés után csak később mehet át azon osztálynak tulajdonképpen tananyagára.

Éppen így vagyunk a magyar helyesírással is. Komolyan gondolkozóba ejthet bennünket az a körülmény, hogy még a felsőbb osztálybeli tanulók írásbeli dolgozataiban is aránylag igen sok íráshiba található. A helyes írás megtanulásáról pedig nem állíthatjuk, hogy a középiskola legnehezebb feladata volna. A helyesírásban való járatlanság nem is az elsajátítás nehézségének tulajdonítandó, hanem sokkal inkább annak a körülménynek, hogy a tanuló az elemi iskolától elkezdve végig nem egyöntetű helyesírási elvet tanul, hanem minden tanító és tanárvaltozásnál bizonyos új, vagy legalább is részben módosított elveket kénytelen elsajátítani. Csoda volna tehát, ha a tanuló a különféle elveket össze nem zavarná. Ma még azonban a helyesírás szabályai annyira az egyes tanárok speciális meggyőződésén alapulnak, hogy a saját meggyőződéséből senki sem hajlandó engedni. Pedig elvégre eltekintve bizonyos elvektől, melyek valamely helyesírási rendszer felépítéséhez okvetlenül szükségesek, a helyesírásnak némely speciális esetekre vonatkozó szabályai nem állanak biztos alapokon, és így sokféle irányban vitathatók, anélkül, hogy kétségtelen bizonyossággal eldönthetők volnának. Eppen ezért én sokkal nagyobb veszedelmet látok a különféle helyesírási elvek szétágazó használatában, mint valamely (néhány ember véleménye szerint) tökéletes helyesírási rendszer egyöntetű alkalmazásában. Eb-

ben látom én a Miniszter által kiadott új iskolai helyesírásnak is paedagogiai jelentőségét.

Mint fentebb említettem, nem tartom magam sem valószínűnek, hogy még a mai viszonyok közt a helyesírási elvek, nyelvtani és matematikai műszóknak az egész ország minden tanintézetében való egyöntetű használata keresztül vihető volna, azonban nem tartanám kivihetetlennek, hogy pl. egyházközségünk gymnasiumainak tanárkarai ezekre nézve valamely egyöntetű eljárásban állapodjanak meg. Annyival inkább szükséges volna ez, mert egyházközségünk gymnasiumai egymástól veszik át változó tanulóiknak egyik jelentős részét, s így saját munkáját könnyítené meg fenti elvek alkalmazásával minden tanári kar.

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Levél a debreceni kollegiumi akadémia igazgatójához

Nagytiszteletű igazgató ur!*

Tanulótársaimnak Debrecenben az 1903. évi szeptember hó 26-ik napján tartott gyűlésünkben hozott határozata folytán tisztelettel kezeihez küldöm 1.) alatt idecsatolva a gyűlésünkről felvett jegyzőkönyvnek egyik eredeti példányát és 2.) alatt idecsatolva az 1868-ik évben a debreceni főiskolánkban érettségi vizsgát tett tanulótársaknak névsorát, a mostani állapotuk kitüntetésével, azzal a tiszteletteljes kérelemmel, hogy azokkal böles belátása szerint intézkedni méltóztassék.

Az utasítás az volt, hogy a névsort és a jegyzőkönyvet a főiskolai igazgatósághoz küldjem. A nagytiszteletű urhoz, azért, mert mi, a mikor az érettségi vizsgát tettük, másod-éves bölesészek, tehát az akadémia tanulói voltunk.

Határozatunknak egyik indoka az volt, hogy a (1. és 2.) alatt csatolt okiratoknak megküldésével ragaszkodásunknak meg nem szűnő hálánknak adjunk kifejezést nevelő főiskolánk s annak intező férfiai iránt, a másik indoka pedig az, mert meg vagyunk győződve, hogy az egész főiskolai tanári kart, sőt a főiskola iránt érdeklődő minden egyént érdeklí az, hogy a főiskola neveltjeiből, s így az 1868-ik évben érettségi bizonyítványokkal kibocsátott ifjú csapatból is mi lett az élet küzdelmei között.

A csatolt névsorban foglalt adatokból az állapítható meg, hogy a 77 vizsgázottból lett: 1 országgyűlési képviselő, 1 kir. főügyész, 4 táblabíró, 1 debreceni polgármester, 1 kir. műszaki tanácsos, 16 lelkész, 3 tanár, 1 író, 1 orvos, 5 földbirtokos, 10 ügyvéd, 1 árvászéki ülnök, 1 kir. közjegyző, 1 törvényszéki bíró, 3 járásbíró, 3 városi kapitány, 1 takarékpénztári igazgató, 4 városi és községi jegyző, 5 kisebb hivatalnok, 5 tanító, 1 (foglalkozás nélküli) magánzó,

* A szegedi kir. itélőtábla egyik nagyérdemű birája *Buday János* ur küldte be a rector professorhoz ezt a szép levélet. Közöljük nagyon tanuságos tartalmáért. Sok egyebektől eltekintve, egyik szép bizonyossága ez a levél annak a gyémánt kapocsnak, mely hajdan ehhez a mi öreg kollegiumunkhoz, oly hatalmasan odafüzte minden növendékét. Hát vajjon most és ezután...? Szerk.

8 pedig a pálya kezdetén elhalt. A 77 vizsgázottból az 1903. évi szeptemberben élt 47, meghalt tehát 35 év alatt 30. Az életben levők közül megjelent 20, csak 20!

Ezek az adatok nagyon sokat beszélnek. Első sorban is azt, a mi leginkább érdekli a főiskolának tanári karát, hogy a magokat nem tövis közé, hanem sziklára hintették, az elhintett magvak gyümölcsöt hoztak az egyház és a haza javára.

Ezek az adatok kétségtelenül jobban mutatják a főiskola tanárai nevelésének fáradozásának sikerét a legszebb írásbeli bizonyítványoknál; mutatják, hogy a tanári kar nagyon helyesen életrevaló, törekvő, munkaszerető embereket nevelt. Nem volt közöttünk egy lánghesz sem, középszerű, vagy kevéssel több tehetségekkel rendelkezünk, de tudtuk, megtanultuk, hogy a folytonos munka rendszerént sikerre vezet, hogy a hegyeket kalapáccsal is át lehet furni és a százados tölgyet bicskával is le lehet vágni; csak erős akarat és munkásság legyen. Legsajnosabb bizonyíték erre az a tény, hogy a ki közöttünk az V. osztályig első eminens volt, a későbbi munkátlanság folytán az életben legkevesebb eredményt ért el.

Erdekes jelenség, hogy a kik Técsőn, Marosvásárhelyen, Bánffy-Hunyadon, Végváron, Szegeden, Szentesen, Alesuton (stb.) laknak, megjelentek a találkozáson, azonban a Debrecenben lakó 6 tanuló-társ közül csak 2 jelent meg, úgy az ez évi, mint a 10 év előtti összejövetelen. Ennek, azt hiszem — az egyik oka az, hogy az első 25 év alatt nem találkoztunk, azalatt a 25 év alatt az összekötő kapocs, a Collegium és a tanuló-társak iránt érzett szeretet, érdeklődés meggyengült, kialudt. Holott az az érdeklődés, az a szeretet nagy szellemi erőt képvisel, nagyon értékesíthető volna, úgy a tanuló-társak, mint a főiskola javára, különösen az egymás érdekeinek előmozdításában. Azért szerény véleményem szerint magának a főiskolának, igazgatója vagy osztálytanára útján, kellene a távozó tanuló-társakat a 10—15—15—10 évi találkozásokra felhívni. A találkozások alkalmasok lehetnek, kivált zavaros időkben, a nagy eszmék széthordására, egyházi és nemzeti célok elősegítésére. Alkalmasok arra, hogy az élet tövises utain járó soha se érezze magát elhagyatottnak; lássa, tudja, hogy neki a társadalom nem ellensége, hogy az ő munkálkodását sokan figyelemmel kísérik, még pedig sikereit örömmel, sikertelen küzdelmeit, szenvedéseit sajnálkozással nézik, szükség esetében segítségére szolgálnak. Az egyén ilyen helyzetben nagyobb igyekezetet fejt ki és kerülni fogja a rossz utakat.

Magamat szíves jóindulatába ajánlva, maradtam Szegeden, 1903. nov. 30-án.

Mély tisztelettel:

Buday János.

Uray Imre ur újabb támadása.

Méltó joggal azt várhatnánk, hogy legalább azon világi férfaink, kik a magyar ref. egyházak presbyteriumai által az egyházi ügyek intézésére hivatvák — szeretettel, bizalommal lennének azon lelkipásztorok iránt, kiknek legtöbb esetben ajánlatára ültek egyházkormányzói székükbe. Azt várhatnánk, hogy ha már valami nagy tisztelettel nem viseltetnek is, legalább ne sértteggessék, ütlegeljék kedvükre a lelkészi testületet.

Uray Imre ur, a beregi egyházmegyének gondnoka — következetesen szereti csipkedni a papokat t. i. a kálvinistákat. Közelebb a képviselőház ülésén a „Magyar Szót“ támadván, egyszerre arcul üti azokat is mondván: „bolonddá tartja az együgyű kálvinista papságot.“ Vajjon melyiket akarta egy esapásra jobban ütni, a „Magyar Szót“ vagy a kálvinista papságot?

Ugyan mi baja van a „Magyar Szóval“? Talán az bántja, hogy e lap évek óta kitartó buzgalommal védi a magára hagyott magyar prot. érdekeket? Talán az, hogy e lap reá mutat arra a sok igazságtalanságra, mit hazánkban a róm. katolicizmus tulajdonságai miatt kell szenvednünk? Talán az, hogy e bajokat orvosoltatni óhajtaná?

S aztán olyan szánandó, együgyű az a magyar kálvinista papság, hogy a „Magyar Szó“ bolonddá tudja tenni? Igazán bámulom, hogy egy egyházmegyei gondnok, igazán csudáalom, hogy egy országgyűlési képviselő kifejezésekben nem tud választékosabb, — hogy úgy mondjam finomabb lenni.

Bántja Uray urat, hogy gróf Tisza István miniszterelnök. Bántja, hogy miért vannak kálvinista lelkipásztorok, kik örvendének nevezett főur miniszterelnökségének. Jobb lenne, ugy-e valamelyik ultramontán, néppárti képviselő?

Avagy hol vannak biztosítva, hogy az a pápista miniszterelnök Bécesel szemben több engedelményt érne el, mint a kálvinista főur?

Ha a megyei gondnok ur ilyen kétes sikereknek örvend, tessék továbbra is szidni a „Magyar Szót“, mely bolonddá tudja tenni a kálvinista papságot. Bizonyára a „néppárt“ méltó tapsviharral fogja jutalmazni. Megérdemli.

Felsőbánya, 1903. Dec. 14.

Nagy Lajos

ev. ref. lelkész.

Néhány szavunk ehez a dologhoz nekünk is van. S mi mindenekelőtt kijelentjük, hogy egyáltalán nincs szándékunkban a „Magyar Szót“ megvédelmezni. A közel multban, ja mint tudva van, — ezt is megtettük; azóta azonban a viszonyok nagyot változtak s attól félünk: nekünk még valamikor sok mondanivalónk lesz olyan, a mi nem fog evangéliom számba menni a „Magyar Szó“-ra nézve. De ha Uray urak a „Magyar Szó“-val van baja, miért rugja oldalba azt a *testületet*, mely szerény is, türelmes is a legmesszebb menő határokig, — de önbecsérzettel bir annyira, hogy az efféle igazságtalan és makra támadásokat vissza tudja verni!?

Egyébiránt mi Uray uron nem csodálkozunk; azok közül való ő, kiknek nem annyira a szivök rossz, mint inkább a sarkantyujok nagyon rozsdás. Az ősi virtus ki-kitör belőle. Hanem igenis csodálkozunk azokon a kálvinista pap-képviselőkön, a kik Uray ur támadását ott a képviselőházban azonnal visszamen utasították. Az ügyvéd-képviselők néhány évvel ezelőtt így utasították vissza a támadást nyomban ott az országházában, mikor egy azót elhunyt, de különben igen derék hazafi az ügyvédi statusra nézve élesebb megjegyzést tett. Most már mi papok azzal bizonyítsuk be méltóságos önértetünket, hogy tovább ezzel az ügygyel még csak ne is foglalkozunk. Szerk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gróf Degenfeld József egyházkerületi és főiskolai főgondnok új alapítványa.** Általánosán ösmeretes dolog, hogy egyházkerületünk és debreceni főiskolánk fáradhatlan buzgalmu és tevékenységü főgondnoka *gróf Degenfeld József* ő méltósága régi idők óta összes szabályszerű napdíjait és utiköltségeit a nevét viselő, kiegészítendő főiskolai alapítvány gyarapítására fordítja. Most, hogy az egyházkerületi közgyűlés egy a debreceni protestáns egyetemen, a tiszántuli egyházkerület által létesítendő tanszék felállításá elvben kimondotta, ő méltósága, ki az egyetem gondolatát is egész odaadással karolta föl, egyházkerületünk pénztárában egy új csoportot alakított ily címen: „a debreceni protestáns egyetemen a tiszántuliev. ref. egyházkerület által létesítendő tanszék alapja” — s e nagy hivatásu csoport alapját folyó hó 15-én az egyetemes konvent ülései alkalmából felajánlott 155 (százötvenöt) korona 36 fillérrel megvetette, kijelentvén, hogy ezt tovább is támogatni szándékozik. Vajha sokan követnék az idők jeleit megértett jeles vezérférfiu példáját s mentől többen meghoznák filléreiket annak a nagy eszmének oltárára, melynek megvalósításával új és hatalmas bástyáját emelnék föl magyar reformált Sionunknak.

— **Electio.** A főiskolában a legatio-választások f. hó 17-én délután tartattak meg.

— **Lapunk jövő heti száma** már esütörtökön meg fog jelenni, hogy a karácsoni ünnepek alatt ki-ki olvashassa.

— **Egyetemi központi bizottság ülése 1903. dec 17.** Méltóságos *Kiss Aron* püspök és *gróf Degenfeld József* elnöklete alatt tartott meg, mint előre jeleztük, a főiskolai kis tanácsteremben. Jelen voltak az elnökségen kívül: *Horthy István, Márk Endre, Szele György, Somogyi Pál, Zsigmond Sándor, Simonffy Imre, Sass Béla, Dr. Ferenczy Gyula, Kiss Albert* és *Eröss Lajos*. Először is a bizottság forma szerént megalakulván, magát kiegészítette, megválasztván *báró Bánffy Dezső* konventi elnököt, *Dr. Hündel Vilmos* jogi kari dékánt és *Dr. Ferenczy Gyula* bölesészeti tanárt a központi bizottság tagjaiul. A jegyzői tölí állandó vezetésére *Dr. Ferenczy Gyulát* kérte fel. Ezek után az egyházkerületi közgyűlés határozata értelmében intézkedett a bizottság mindazon dolgokban, melyek nevezett közgyűlés által reá bizattak. Kimondot a, hogy az egyetemi mozgalmak anteáktáit mind összegyűjti s a központi bizottság jegyzőkönyveit kinyomatja. Több felvetett konkrét indítvány merült fel s azok felett egyenként beható s bizalmas jellegű megbeszélések folytak s az eredmény az lett, hogy a *nagyobb méretű* aktio megindításával vár a bizottság addig, míg a kerületi közgyűlés által elrendelt egyházmegyei egyetemi bizottságok megalakulnak. Abban azonban a

bizottsági tagok egyértelmű nézetten voltak, hogy az egyetem eszméjét állandóan felszinen kell tartani s ehhez képpes határozatképpen kimondatott, hogy a bizottság, — elnöksége utján, — már ebből az ülésből kifolyólag fel fogja kérni nagynevű hazánki fiát *Biró Lajost*, hogy az egyetem javára még a tél folyamán szíveskedjék itt Debrecenben egy felolvasást tartani. Még csak annyit jegyzünk itt fel, hogy a bizottság nézete *általában véve* úgy domborodott ki, hogy bár az államkormány segélyének az igénybe vétele elől, — az 1848. XX. t. c. alapján, — mereven elzárkózni nem akarunk, de mégis, amennyiben erre képesek leszünk, legelső sorban saját erőforrásaink és társadalmi aktió utján kívánjuk a debreceni bölesészeti fakultást megteremteni.

— **Hirek a debreceni ekkleziából.** Éppen most 3 esztendeje, hogy a kollégiumi hittanhallgató ifjak a *Csapókertben* megkezdették az ott lakó kálvinista híveknek az evangélium hirdetését. A kezdet sok nehézségbe ütközött s nem egy előítélettel kellett megküzdenünk nekünk is, kik az ifjuság üdvös mozgalmát eleitől fogva teljes rokonszenvvel kísértük s tőlünk telhetőleg támogattuk is. E lap olvasói bizonyára nem felejtették még el a kemény támadásokat és harcokat, melyek e kérdéssel összefüggésben lezajlottak . . . De mi elfeledtük! A munkát siker koronázta. Debrecenben új lelkészi állomás szerveztetett s az erre megválasztott férfiu már 2 év óta rendes istenitiszteleket tart a csapókeri református híveknek. Mi azonban eleitől fogva tisztában voltunk azzal is, hogy a csapókeri istenitisztelek berendezésével még nincs megoldva végleg a debreceni kálvinista hívek gondozásának a kérdése. Ez csak a legelső lépés, mely után következniök kell a többieknek is. Debrecen városa az utóbbi 10 esztendő alatt olyan nagy arányokban fejlődik, hogy immár egész gyülekezetek alakultak az eddigi külsőségeken, melyeket vallásos gondozás tekintetében elhanyagolni nem lehet, ha azt nem akarjuk, hogy a katholicismus és sectarismus elhódítsa tőlünk a reánk bízottakat. Most következik a Csapókert után a Homokkert. Itt is ezrével laknak már hiveink, akik egyes buzgó és intelligens férfiak vezérlete alatt néhány héttel ezelőtt mozgalmat indítottak, hogy számukra is rendeztessék be istenitiszteleket. A mire vágytak megkapták. Először is kollégiumunk ügyésze a minden nemesért lelkesülő *Márk Endre* ajánlotta fel a homokkertieknek templomul ingyen saját uri nyaralóját. Minthogy azonban ez a nyaraló a kert központjától félre esik, a jó homokkertiek megköszönve a felajánlott szíveséget, más helyiség után láttak. Ezt is csakhamar megtalálták. Néhai *Tordai Gábor* ügyvéd fenkölt gondolkozásu és különben róm. kath. vallásu neje ajánlotta fel szintén ingyen nya-

ralóját. hol a legközelebb mult vasárnapon *Szele György* már meg is tartotta a legelső homokkerti kálvinista istenitisztelelet. Ezután jönnek majd a többiek, — tavaszig. *Szele Györgyön* kívül az istenitisztelelet tartására vállalkoztak: *Jánossy Zoltán* ref. lelkész (a ki az első pillanattól kezdve igen sokat tett a homokkertiek érdekében!) Dr. *Ferenczy Gyula* és *Eröss Lajos* theol. tanárok. Így aztán ez idő szerént lelkészekre nem igen lesz szükség. Azonban kétségtelen, hogy ez nem a végleges megoldás. A Homokkert számára is új lelkészi állomást kell a debreceni egyháznak szerveznie rövid idő alatt. Ez elkerülhetetlen s sok igazság van abban, amit ezek a homokkerti hívek hangoztatnak: „mi is éppen úgy fizetjük az egyházi adót, mint a belvárosiak; mi is úgy ragaszkodunk vallásunkhoz s szent egyházunkhoz, mint azok, — ha tehát azoknak vannak templomaik s rendes lekipásztoraik, — annyit mi is joggal megvárhatunk, hogy legalább egy imaházat nekünk is építsenek s lekipásztort nekünk ts adjanak.” Így halad, így fejlődik a debreceni ref. egyház s látni lehet, hogy a fejlődés folyama itt sem fog megállni. Most majd következni fog a Tégláskert, Boldogfalva, az Ondód stb. stb. Mindezen helyeken, Istennek legyen hála, — annyira szaporodtak már hívőtársaink, hogy azokat szerveznünk kell gyülekezetekbe s nagyon jól tenné az egyháztanács, ha már ma, tehát előre egy nagyobb szabásu programot állapítana meg az előttünk elkerülhetetlennek látszó szervezkedés keresztülvitelére nézve. Ebbe a programba aztán már most be lehetne állítani az ambuláns predikátorok intézményét is. Mert bizonyos, hogy ilyenre is szükségünk van. S az a munka, melyet ilyen célok megvalósítására fordítunk, igazán gyönyörűséges, lélekemelő szép munka, melytől az Isten áldása el nem maradhat. Többet ér ez minden politikánál.

— **A budapesti „Bethlen Gábor-kör” Debrecenben.** Annak a Vigasztalónak, kit a Krisztus tanítványinak ígért, életet keltő ereje hatott, munkált közöttünk e napokban is, mely napokon a budapesti „Bethlen Gábor-kör” tagjait magunk között láttuk. E lüktetést, e megmozdítást mostanában többször éreztük már. A magyar protestantizmusnak fel kell ébredni nyugalmaiból s úgy érezzük, mintha ezt a felbredést maga a Szent Lélek munkálná. Ine ott Budapesten, ahol más az élet, megalakult egy egyesület, hogy magába gyűjtse a főiskolák protestáns ifjait, hogy megőrizze őket a hazának, a protestantizmusnak. És azután ez az egyesület eljön ide Debrecenbe, hogy erőt, lelkesedést gyűjtsön munkájához, és ébresszen mi bennünk is. Valóságos kézfogás, testvéri ölekezés volt ez: mindnyájunk keblét egy érzés: a magyar protestantizmusnak szolgálása tölté el. Ez a szellem nyilatkozott meg mindjárt az első estén: az ismerkedésnél. Másnap reggel, december

13-ikán a főiskolai oratóriumban ennek erősbbítésére kértük Istennek segedelmét. Délután, mikor a vendégek letették koszorujokat elsőben Csokonai szobránál, majd a Szabadságszobornál és utóljára a Gályarabok emlékoszlopánál, szintén a magyar protestantizmus emlékének áldoztunk s tettünk fogadást méltó lenni a nagy ősökhez. Oly jól esett látnunk azután este a „Protestáns estélyen, hogy gyöngé buzgólkodásunk meleg fogadtatásra talált, s ha mást nem is, de annyit mégis elért, hogy a magyar protestáns öntudat szunnyadozó világához vitt néhány gyújtó szálát. Utolsó eredményül jegyezzük ide, hogy megalakult a debreceni főiskolai ifjuság közt is a „Bethlen Gábor kör”, mely a maga körébe be fogja vonni a vidéki iskoláit is.

— **Értesítés a Debreceni Lelkészi Tár (Ev. Ref. Papi Lexikon) ügyében.** A Debreceni Lelkészi Tár II. kötete iránt érdeklődőknek szives tudomásukra hozom, hogy a kötet az elsőhöz hasonló szellemben és beosztással 36—40 iv terjedelemben a jövő 1904-ik év szeptemberére jelenik meg. E kötetre még az elsőnél is több egyházi írónkat sikerült megnyernem munka társakul, kiknek becses dolgozatai a Tárt gazdagítani és emelni fogják. Dicsékedéssel és hálával említhetem, hogy a feltörekvő, tehetséges, ifju nemzedék, valamint régi, neves egyházi írónk egyaránt készséggel támogatják szellemileg Tárunkat. Ha az anyagi támogatás is ennek megfelelő lesz, akkor nem oly nagy időközökben, mint most, hanem minden esztendőben kibocsáthatunk egy tartalmas kötetet. A második kötetre, fűzött vagy kötött példány szerint, már most elfogad előjegyzéseket *Eperjesi István* a Tár kiadója, debreceni könyvkereskedő. Debrecen, 1903 dec. 10. S. *Szabó József*, a Tár szerkesztője.

— **Értesítés.** Azok, kik, bármi oknál fogva, a „Szabó János siremlék leleplezési ünnepélyen Debrecenben, 1903. évi november 24-én elmondott ima, gyászbeszéd és gyászenek” füzetet meg nem kapták, de azt birni óhajtják, méltóztassanak ez iránt hozzám fordulni. Míg a készlet tart, szivesen küldeni fogok belőle. Gyula 1903. dec. 11. *Dombi Lajos* esperes.

Szerkesztői üzenet.

L. G. Tiszaroff. A küldeményt megkaptam s legközelebb ki fogom adni. — Sz. J. Nyirbogát. A „kis helyreigazítás” a közgyűlési referensnek átadtam. Mindenesetre felelni fog rá s ezzel a felelettel együtt b. cikkedet is szivesen közzé teszem. Erről a számról azonban, tárgyhalmaz miatt le kellett hagynom. A kiállításba helyezett „elvi megvilágosításnak” is készséggel helyet adok, annyival inkább, mert a kerületi közgyűlésen e kérdésben igen érdekes vita fejlődött ki, — de én úgy érzem, hogy a kérdés elvi oldala kellőleg megvilágosítva ma sincs. — K. A. Helyben. A „Fagyöngyök”-et vettem; közlésüket jövő heti, — karácsoni, — számunkra hagytam; engedj meg azonban, hogy a folytatás beküldésére kérjelek, abból a célból, hogy az érdekes pontokat megszakítás nélkül közölhessem. — Ö. T. Tiszaköröd. A cikk nagyon is beválik. Mindenesetre közölni fogom, csak egy kis türelmet kérek. — G. S. Tyukod. Most már elkéstem, de a jövő számról nem. Különben mai számunkban olvasható az én nézetemet is. — N. E. Kispalád. Engedjen meg, hogy rövid nyílt levelére itt válaszolhassak. Birósági ügyekben nem illő és nem is engedhető meg a nyílt hírlapi tárgyalás. Még a jegyzőkönyvek is szerfelett óvatosak és kiméletesek az ilyen delikát kérdésekben. A mi a szóban forgó ügy lemaradását illeti, annak egyszerű oka az, hogy az illetékes tényezők elfelejtették az érdekelt feleket a tárgyalásra beidézni! Ez pedig akkor pattant ki, midőn az illető bíró, akinek ez az ügy kiosztatott, a bíróság ülésén már el is kezdett referálni. Hogy kit terhel ezért a felelősség, én nem firtatom, — Egy azonban bizonyos; t. i. az, hogy a vizsgáló bírók nem hibásak. Azok

pontosan és lelkiismeretesen eleget tettek kötelességöknek. Pontosan és idejében beszolgáltatták az okmányokat illetékes helyre; több rájuk nem tartozott, már csak azért sem, mert ők, mint vizsgáló küldöttek, törvény értelmében, tovább ez ügybe bele sem szólhatnak; még csak nem is szava hatnak az ítélet kimondásakor. Így maradt el ennek az ügynek bírói tárgyalása. De majd rá kerül a sor. Subjectív megjegyzéseire, — bocsásson meg, itt is és újra kijelentem, — nem válaszolok. Ezt nem szabad tennem. Arról azonban legyen meggyőződve, hogy nekem igen sok hibám lehet és hogy van is, azt, mint ember, én érzem legjobban; de egyet soha és semmiféle ellenségem nem vethetett és nem is vetett szememre; t. i. azt, hogy *igazságtalan lettem volna valaha!* Ebben nyugodjék meg kedves kollega ur. Nekünk különben sem volt más megbízatásunk, minthogy a tényállást felvegyük. Ezt megtettük. És hogy szigorú tárgyilagossággal tettük meg, azt az bizonyítja legszebben, hogy a jegyzőkönyvet az *összes érdekeltek — ön is! — minden ellenvetés nélkül aláírták.* Ne méltóztassék hát ezt a kellemetlen ügyet tovább is tárgyalni. Hiszen ott lesz a bírói penárius ülés. Ott ön minden tanúval megjelenhet, bizonyíthat s ha valamiben netalán tévedtünk, (hiszen, errare humanum est!) az az ön javára ott minden nehézség nélkül reparálható. Minden öntől függ. S kijelentem, hogy ha a bíróság abban az egyetlen kérdésben (mert több nincs!) velünk egyet nem fog érteni; az sem engem, sem bírótársamat nem fogja alterálni. Egészen más kérdés, hogy theoretice én milyen nézetet vagyok? Azt nyíltan jeleztem már s én a mellett ma is állok; de bocsánat, — mint bírósági ügynél *az a kérdés,* hogy panaszos állításait hogy tudja bizonyítani s miként védekezik panaszlott? „Fiat justitia, aut perat mundus!” Nagyon kérem ne üzzük-fűzzük tovább nyilvánosan ezt a dolgot.

Tartalomjegyzék: A debreceni egyetem. d. Ferenczy Gyula. — Az egyháztörténeti adattárhoz. Padrah Sándor. — A magyarországi evangélium szerint reformált és ágostai hitvallású evangélikus egyházak véleménye az 1848. évi XX. t.-c. végrehajtásáról. — A debreceni protestáns egyetem kérdése. E. L. — Tanügy: Egyöntetűség a módszerben. Barcsa János. — Közéletünk: Levél a debreceni kollégiumi akadémia igazgatójához. Buday János. — Uray Imre ur újabb támadása. Nagy Lajos. — Különfelek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat

a nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében levő szemlaki (Arad m.) egyház helyettes lelkészi állására.

Évi javadalma: lakáson kívül 1000 (Egy ezer) korona.

Előnyben részesülnek azok, kik németül is tudnak, úgy, hogy a lelkészi szolgálatokat magyar és német nyelven felváltva végezni képesek.

Az állás haladéktalanul elfogalendő

Jelentkezéseket elfogad f. évi dec. 25-ig.

Nagyszalontán, (Bihar m.) 1903. dec. 15.

Szell Kálmán
ev. ref. esperes.

Pályásat-hirdetés.

A beregi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett bótrágyi egyház lelkészi állomására.

Jövedelem: lakáson és belsegen kívül, különböző terményekben és szolgalmányokban, állami kiegészítéssel 1600 korona és így az egyház, az 1903. év május havában tartott egyházkerületi közgyűlés 21. számú jegyzőkönyvi határozata szerint, negyed osztályu.

A pályázati kérvények a szükséges okmányokkal felszerelve, a jövő 1904. év januárius hó 10. (tiz) napjáig Sütő Kálmán beregi ev. ref. espereshez Munkácsra — postahely Bereg megyében — küldendők be.

A lelkészi hivatal a jövő 1904. év május 1-ső napján foglalandó el.

Debrecen, 1903. dec. 14.

Kiss Áron
püspök.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas egyetlen magyar nyelvű protestáns imakönyv a serdülo ifjuság számára. Horvathné Ferenczy Ida

„Fehér Liliom”
imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ara egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranymetszettel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: Vadász M. könyvkereskedőnél Miskolcon, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

SZÖLÖLUGAST

ültessünk minden ház mellé és kertjeinkben föld és homoktalajon.

Erre azonban nem minden szőlőfaj alkalmas, (bár mind kuszó természetű) mert nagyobb része ha megnő is, termést nem hoz, ezért sokan nem értek el eredményt eddig. Hol lugastnak alkalmas fajokat ültettek, azok bőven elfatják házukat az egész szőlőérés idején a legkínzóbb máskatly és más édes szőlőkkel. A szőlő hazánkban mindenütt megterem s nincsen oly ház, melynek fala mellett a legesekelebb gondozással felnevelhető nem volna, ezenkívül más épületeknek, kerteknek, keleteseknek stb. a legremekesebb dísz, anélkül, hogy legkevésbé helyet is elfoglalna az egyébre használható részekből. Ez a legháládatosabb gyümölcs, mert minden ében terem. A fajok ismertetésére vonatkozó, színes fénynyomatu katalógus házikók ingyen és bérmentve küldetik meg, aki címét egy levelezőlapon tudatja.

Cím:

Érmelieki első szőlőoltványtelep Nagy K. gya.
u. p. Székelyhid.

Telefon 323 sz.

**RENDES
ÁRAK!!!
FINOM
MUNKA!**

HRABÉCZY ANTAL

RUHAFESTŐ, VEGYÉSZETI TISZTÍTÓ S FEHÉRNEMŰ GŐZ-MOSÓ
— ÉS VASALÓ INTÉZETE —
DEBRECZEN, Széchenyi-utca 42-ik szám.

Telefon 323 sz.

**MEGBIZÁSOK
24 ÓRA ALATT
IS TELJESIT-
HETŐK.**

Van szerencsém az **uri közönség** szives tudomására hozni, hogy a kor kívánalmainak megfelelő **modern berendezéssel**

fehérnemű gőz-mosó **és vasaló intézetet**

nyitottam, mely vállalatom hivatva van a legkényesebb igényeket is kielégíteni.

Igen fontosnak tartom a megemlítésre, hogy gőzmosódámban a **fehérneműt rontó minden művelet, mint chlórozás, kefével mosás stb. teljesen ki van zárva.**

Szives támogatást kérve, megjegyzem, hogy helybeli t. megbízóim részére a **fehérneműek elhozása és hazaszállítása végett gyűjtőkocsim díjtalanul áll rendelkezésre.**

Teljes tisztelettel!

Hrabéczy Antal.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnevűk örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, líu- és gyermek-ruhakkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-ságnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég áruí versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT: 1845-BEN.